

Meer nieuws uit het oosten

De Weense stedelijke configuratie kwijnt; het Duitse economische *Lebensraum* groeit, maar stuit op zijn grenzen

In de eerste versies van het concept van de EURandstad op deze site was nog sprake van **beduidend meer afzonderlijke stedelijke configuraties** waaruit deze randstad in het groot zou zijn opgebouwd dan nu het geval is, waaronder een cluster vanuit Wenen naar Boedapest en andere steden in het (zuid)oosten van Europa. In latere versies werd het idee van een dergelijke configuratie losgelaten. 'Wenen' blijkt bij nader inzien na de Balkanoorlogen in de jaren 90 en vooral na de kredietcrisis van 2008 dusdanig verzwakt te zijn om een dergelijke rol te kunnen spelen. De dominante positie lijkt ook in deze contreien overgenomen te worden door een geo-economisch steeds sterker opererend Duitsland, en dan vooral door de stedelijke en industriële in clusters in oosten en zuiden van dat land. Hieronder een relaas over de economische kern van de EURandstad en zijn steeds verder naar het oosten uitdijende *glacis*. Maar die uitdijing kent zijn grenzen. Hier enkele flitsen uit de meest recente geschiedenis van de economische 'oorlogsvoering' in dit deel van het continent.

Opmerkelijk in dit verband is een even veelbetekenend als uiterst vilein commentaar in de *Frankfurter Allgemeine Zeitung* in de nasleep van de ontknoping van de Griekenlandcrisis in begin van juli van dit jaar [1]. Het artikel is een klassiek voorbeeld van Oostenrijk-*bashing* in de aloude traditie van het Pruisische afgeven op de *Schlamperei* [sloddervosserij, nalatigheid] van de Dubbelmonarchie van weleer. Maar door alle stemmingmakerij heen doemt toch wel degelijk een weinig florissant beeld van de hedendaagse positie van de kleine Duitstalige romprepubliek die sinds de Eerste Wereldoorlog als Oostenrijk verder moest met Wenen als verarmd waterhoofd, afgesneden van zijn achterland. Na de Tweede Wereldoorlog werd de situatie nog rampzaliger met het neerlaten van het IJzeren Gordijn en de bezetting van de oostelijke helft van het land door Sovjettroepen die tot 1955 duurde. Pas na het optrekken van het IJzeren Gordijn in de vroege jaren 90 leken er eindelijk echt weer betere tijden aan te breken en leek het erop dat de oude banden met de economieën waarmee Oostenrijk ten tijde van de Donaumonarchie een geheel vormde weer een nieuw en perspectiefvol leven ingeblazen konden worden. Maar het liep toch anders. Allereerst was daar de bloedige en traumatische Balkanoorlog die in de jaren 90 Joegoslavië verscheurde. En toen de kruitdampen het daaropvolgende decennium waren opgetrokken kwam er de kredietcrisis van 2008 overheen. Leek het kleine Oostenrijk deze crisis aardig te hebben doorstaan, zeven crisisjaren later lijkt het saldo toch niet echt hoopgevend. De *Frankfurter Allgemeine* signaleert het doorwerken van de crisis in Oost-Europa waarmee de Oostenrijkse economie nauw verbonden is, vooral in de financiële sector, en de duidelijke teruggang in de export naar Oost- en Zuid-Europa en de grote broer Duitsland. Hoe het komt dat een en ander juist nu zo allemaal verkeerd lijkt uit te pakken? De door en door ordoliberalen F.A.Z. heeft zijn antwoord natuurlijk al kant en klaar. Ook de kleine Donaurepubliek zou in potentie rijp zijn een tweede Griekenland te worden, een *failed state*, zo suggereert de krant dreigend, tenzij Wenen over de daadkracht beschikt te breken met zijn

sociaaleconomische *Schlamperei*, met zijn veel te hoge lonen en pensioenen en de door de vakbonden gegijzelde arbeidsmarkt.....

Lijkt Oostenrijk de boot in het oosten van Europa dus te missen, Duitsland lijkt met succes in dat gat te zijn gesprongen, maar dan wel met beleid en vooral waar nodig selectief. Daarbij wordt een uitgekende economische 'oorlogsstrategie' aan de dag gelegd met aantrekken en op afstand houden als de belangrijkste ingrediënten. Dat begon eigenlijk al tijdens de Balkanoorlog van de jaren 90, toen de sluwe vos Hans-Dietrich Genscher, de toenmalige Duitse minister van buitenlandse zaken, met succes de twee economisch interessantste krenten Slovenië en Kroatië uit de Joegoslavische pap wist te vissen. Maar het is natuurlijk niet alleen een kwestie van beleid, maar ook van de enorme (zuig)kracht van de (vooral West-)Duitse industrie die het pleit de afgelopen kwart eeuw beslecht heeft. Heden ten dage, ruim twee decennia na de Val van de Muur en het optrekken van het IJzeren Gordijn, behoren de industrie in Polen, Tsjechië en Hongarije tot de top vijf van de toeleveranciers aan de Duitse industrie [2]. Andersom weten Duitse producten met succes hun weg te vinden in Midden- en Oost Europa. Kortom, een vrije en voorspoedige ontwikkeling van economie en nijverheid. Dat is dan wel het scenario voor het verstedelijkte geïndustrialiseerde gedeelte van Midden- en Oost-Europa, voor de zone die wij op onze site tot de EURandstad rekenen: het verstedelijkte en geïndustrialiseerde zuiden van Polen, Tsjechië, en delen van Slowakije en Hongarije. Maar zo'n EURandstad heeft ook een industrieel minder sterk ontwikkeld achterland nodig als 'voorraadschuur' voor agrarische producten, grondstoffen en goedkope losse arbeidskrachten. Dat is de economische uitloopzone die niet tot de economische Europese kernzone mag behoren maar wel zeer de moeite waard is om economisch gecontroleerd en geëxploiteerd te worden: Bulgarije, Roemenië, de Oekraïne, de landelijke delen van Polen en Slowakije. Een controle en uitbating waarbij hier ten oosten van de EURandstad het machtige Duitsland de hoofdrol speelt. Opname tot de kernzone van de Europese monetaire unie van deze gebieden in deze economische randschil, dit glacijs van de EURandstad, behoort beslist niet tot de EU-topprioriteiten en in het geval van de Oekraïne bijvoorbeeld blijven de banden bewust beperkt tot een associatieverdrag. Aan zich binden en tegelijk op gepaste afstand houden is hier het devies. Banden die overigens wel van onschatbare waarde zijn voor de economische positie van vooral Duitse 'binnenring' van de EURandstad, niet in de laatste plaats in de concurrentie met andere delen van de Europese randstad in het groot. Een en ander kwam deze zomer weer pijnlijk aan het licht bij het acties van de Franse veehouders die het onderspit delven in de concurrentie met de grootschalige Duitse vleesproductie die kan terugvallen op goedkope tijdelijke arbeidskrachten uit Bulgarije en Roemenië [3]. Binnen deze landen opereert de EU als breekijzer voor een brutale vermarktings- en privatiseringspolitiek waardoor grote delen van platteland overgenomen worden door multinationale bedrijven en de eigen boeren het onderspit delven [4]. De inlijving van de Oekraïne bij de economische invloedssfeer van de EU zou vooral ten goede moeten komen aan de Duitse economie. De positie van het Duitse bedrijfsleven in (vooral in het westen van) de Oekraïne is na de *Wende* flink versterkt, maar gezien de schadelijke effecten van de langzaam op de achtergrond voortsmeulende burgeroorlog wordt inmiddels steeds duidelijker dat het associatieverdrag tussen EU en de Oekraïne echt een forse stap te ver is geweest. Maar dat ruiterlijk te erkennen zou vooralsnog te veel gezichtsverlies betekenen voor de economische strategen in Berlijn. En daarmee blijft het gevaar voor een tweede Koude Oorlog, aangewakkerd door oorlogshitsers aan vooral de andere kant van de Grote Plas, dreigend aanwezig....

De ontwikkelingen in deze hoek van het Avondland gaan sneller dan dit kwartaaljournaal kan bijhouden. Dit eerste versie van dit artikel werd in de tweede helft van augustus 2015 geschreven. Inmiddels lijkt het met de invloed van Duitsland op Midden- en Oost-Europa toch flink tegen te vallen gezien de hardnekkige weigering van de Visegrad-landen meer vluchtelingen uit het Nabije Oosten op te nemen. Maar niet alleen Merkel breekt de tanden op de Oost-Europese weigerachtigheid, de Oostenrijkse bondskanselier Faymann krijgt evenmin een voet aan de grond. Hardste noot om te kraken is hier het Hongarije onder leiding van de (calvinistische [!]) nationalist Orban, dat

linguïstische Fingoerische eiland in die grote Slavische Midden- en Oost-Europese zee dat na de Eerste Wereldoorlog meer dan de helft van zijn grondgebied moest afstaan aan nieuwbakken *cordonsanitaire*-staten als Tsjecho-Slowakije en Zuid-[later: Joego-]Slavië. Hongarije droomt van de glorie dagen van weleer. Maar de tijden van de Habsburgse Dubbelmonarchie keren nimmer terug, zowel Wenen als Boedapest zijn niet meer dan fossielen van vergane glorie....

Noten

[1] Christian Geinitz, *Wiens teure Sauce* In: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 20 juli 2015

[2] *Europa lebt von der deutschen Industrie* In: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 19 april 2014, blz. 19

[3] *L'Allemagne championne de l'exportation de viande* In: *Le Monde* 23 juli 2015

[4] Pierre Sochon, *Evangélistes de Bruxelles dans les campagnes roumaines* In: *Le Monde diplomatique*, februari 2014